

Posudek habilitační práce v rámci habilitačního řízení

Vysoká škola, fakulta: **Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta**

Obor: Andragogika

Uchazeč: **PhDr. Slavomír Fischer, Ph.D.**

Název habilitační práce: **Penitenciární péče a andragogická intervence**

Oponent: **prof. PhDr. Peter Ondrejko, DrSc.**

Pracoviště: **Ústav pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity**

Od každého vedeckého pracovníka sa očakáva, že prostredníctvom svojej práce obohatí doterajšie poznatky v určitej oblasti a koniec koncov prispeje k rozvoju vedy. K výsledkom svojho výskumu môžu výskumníci dospieť pomocou kvantitatívneho, kvalitatívneho výskumu alebo komplementaritou oboch typov stratégií. Každá z metodológií má svojich prívržencov, preto závisí len od výskumníka, ku ktorej z nich sa prikloní. Dôležité je, aby svoj výber zvážil s prihliadnutím na svoje výskumné otázky a na to, čo chce zistiť.

Ak hovoríme o originalite témy a o jej prínose a ak sa máme vyjadriť k obsahu, koncepcii a výskumnému zameraniu predloženej habilitačnej práce, potom je treba značne rezervovane vysloviť istý otáznik. Vymedzenie sledovanej problematiky je neraz skôr konštatujúce a súbor materiálu z empirickej časti prináša znovu informácie o edukatívnej roli penitenciárnej starostlivosti a andragogickej intervencii, čo autor dokladá citátmi z literatúry a výsledkami vlastného empirického zisťovania pomocou dotazníka s využitím zahraničných diagnostických nástrojov (o ich validite sa z textu nič nedozvedáme), vrátane štruktúrovaného rozhovoru. Získané poznatky použil autor z riešenia grantového projektu (GAČR) GA406/09/0367, tie potvrdzujú doteraz platné dôsledky negatívneho vývoja v detstve, skúmanie poruchy osobnosti, mieru disociality, a i. Vo väčšine prípadov sú skôr predmetom psychologického ako andragogického výskumu. Prezentované poznatky sú výsledkom riešenia uvedeného grantového projektu a nazdávam sa, že by bolo vhodnejšie jeho výsledky predložiť ako habilitačný spis bez predstieraní „novej práce“ z andragogiky. Napokon rozdiely medzi andragogickým a psychologickým pôsobením na delikventov (str.100) by mal autor vysvetliť.

Možno povedať, že do značnej miery tu chýba viac tvorivého a viac autorsky definovaného výskumného problému v rámci habilitácie. Zjednodušene povedané, chýba tu nový výskum, ktorým by autor prinášal nové, originálne a inovačné zhluky odpovedí, označovaných ako „nové poznatky“. Namiesto odokrývania a objasňovania metodologicky vyhraného tvorivého a inovačného autorského konceptu andragogiky je čitateľ tejto práce v tzv. teoretickej časti zahrňovaný informáciami, ktoré sú podávané prevažne ako púha deskripcia odboru.

Habilitačná práca Mgr. Slavomíra Fischera, PhD. je nesporne aktuálna vzhľadom na viaceré vedné odbory, s ktorými súvisí a s predmetom ktorých sa prelína. Okrem andragogiky, ku ktorej sa autor v predloženej práci hlási, sú to predovšetkým špeciálna

pedagogika, sociálna patológia, kriminológia, sociálna práca a metodológia, kdeže významnú časť vo svojej práci venuje empirickej časti (43 strán z celkového počtu 140 strán predloženej habilitačnej práce). Spomenúť treba i psychiatriu a psychológiu, na ktoré sa autor neraz odvoláva. Už tento prehľad súvislostí predloženej práce svedčí o širokom zábere a neľahkej úlohe, ktoré si autor kladie za cieľ riešiť: „...posúdiť možnosti andragogickej intervencie v rámci jej aplikácie voči delikventným jednotlivcom“(s.8). Autor správne v závere konštatuje, že zložitost' problematiky nie je možné komplexne postihnúť (str. 129). Habilitačná práca ako celok prináša relatívne ucelený odborný pohľad na problematiku, ktorej v českom a slovenskom prostredí nie je venovaná sústavná pozornosť. Pokladáme však za nedostatok, že si autor nedokázal zúžiť predmet svojej pozornosti na problémy, ktoré mohol prostredníctvom svojej práce v teoretickej časti obohatiť a prispieť k rozvoju vedy, tak ako to požiadavky na habilitačnú prácu vyžadujú.

Koncepciu jednotlivých kapitol nebudeme na nasledovných riadkoch posudzovať, je plne v kompetencii autora a mal by ju zdôvodniť a obhájiť. Chceme uviesť množstvo pripomienok k textom predloženej práce, ktoré vyvolávajú značné pochybnosti o vhodnosti považovať predloženú prácu za podklad pre habilitáciu.

V práci je celý rad nepresností. „Delikvencie a kriminalita „...patří bezesporu k nejzávažnějším sociálně patologickým jevům“ – kriminalita je druhom delikvencie, ak ich autor chce presnejšie rozlíšiť, čo by rozhodne prispelo terminologickej presnosti, nemalo to ujsť jeho pozornosti. Čiastočne sa k tomu autor dostáva až v ďalších kapitolách.

Mnohé tvrdenia v práci treba doložiť, napr. na základe čoho tvrdí autor, že nositeľmi „delikvence a kriminality“ sú v naprostej väčšine dospelé osoby? Vo vedeckej práci stále platí „Ad fontes“ a tvrdenia v texte vždy treba doložiť, minimálne kritickým odkazom na literatúru.

Autor uvádza, že celý rad ďalších javov nebolo možné „z pochopiteľných dôvodov“ do textu zaradiť, nevedno však aké javy má autor na mysli a ktoré sú to tie „pochopiteľné dôvody“.

Zmienka o tom, že delikvencia a kriminalita nevznikajú náhodne je v práci na úrovni habilitácie celkom zbytočná, sotva treba niekoho z nás o tom presviedčať. Je skôr vhodná do popularizačnej publikácie.

K terminologickým otázkam patrí aj vysvetlenie, čo je „kauzální příčina“ (str.10 a nasl.) Kauzalita, kauzálna súvislosť znamená, že jeden proces (príčina) vyvoláva druhý proces (následok alebo účinok). Príčinnosť je predmetom skúmania etiológie a patrí k základným otázkam, ktorými sa zaoberá filozofia a o. i. je vhodné ju odlíšiť od následnosti. Nemožno stotožňovať ani príčinnosť a ovplyvňovanie, niečo zapríčiniť a niečo ovplyvniť je významný rozdiel. V prípade ľudského správania však aplikácia výlučného princípu kauzality znamená značnú a neprijateľnú simplifikáciu. Jej uplatňovanie v penitenciárnej starostlivosti môže byť zdrojom hrubých chýb a omylov.

K významným a neodpušiteľným nedostatkom sú citácie autora. Väčšina odkazov na literatúru a fakty, na ktoré sa autor odvoláva sú bez uvedenia strán! Čitateľ takto nemá možnosť presvedčiť sa o správnosti citácie resp. správneho pochopenia textu, ktorý autor predloženej habilitačnej práce cituje. Sú to nedostatky, ktoré neodpúšťame už v diplomových prácach študentov!

Problematická je autorova charakteristika personalizácie a enkulturácie, oboje sú súčasťou procesu socializácie, ako jej fázy a zmienka o bohatej literatúre k tejto problematike by iste stála za zmienku, najmä kvôli rozdielnosti prístupov domácich i svetových autorov (psychologizujúcich, niekedy sociologizujúcich či pedagogizujúcich, nehovoriac o sociálnej filozofii) ktoré by iste našli svoj odraz v andragogických intervenciách. Odkazovať v tejto problematike na slovníky miesto analýzy problémov v habilitačnej práci je nedostatočné a nie je vhodné. Treba aj tu upozorniť na absenciu odkazov na príslušné strany citovaných diel (odkazy č. 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20 a mnoho ďalších).

Nemožno súhlasiť ani s redukciou procesu resocializácie, ktorý nie je iba „pozdejší prispôbovaní“ (str. 16), nezanedbateľnou stránkou resocializácie je problematika identity človeka, jej krízy príp. zmeny. Problematický termín „korektívni socializace“ by si zaslúžil minimálne vysvetlenie a vymedzenie voči resocializácii. Oprávnená je aj otázka, ktorú by autor mal vysvetliť, ako chápe socializáciu vo vzťahu k výchove, aký je rozdiel medzi delikventným a asociálnym správaním a v čom spočíva „míra sofistikovanosti k ochotě...“ na str. 17.

Keď sa autor venuje andragogickej intervencii a spomína ďalšie disciplíny (pedológiu, sociálnu pedagogiku, sociálnu patológiu, resocializačnú pedagogiku, penitenciárnu andragogiku, psychopatológiu a i.), čitateľ očakáva, že minimálne vymedzí vzťah andragogickej intervencie k týmto disciplínam (aj keď by šlo pravdepodobne skôr o autorov konštrukt k etablovaným vedným disciplínam), podriadenosť či nadriadenosť niektorých z nich, prienik či opakovanie. Z toho by mal logicky vyvodiť, prečo sa rozhodol venovať sa práve andragogickej intervencii.

Autorova charakteristika problémových okruhov sociálnej pedagogiky, zredukované na profylaktické a kompenzačné funkcie neznesie kritiku a nie je hodná habilitačnej práce, najmä ak autor uvádza aj penitenciárnu andragogiku a resocializačnú pedagogiku. Ďalej sociálna patológia z hľadiska sociológie si nekladie za cieľ analyzovať účinnosť preventívnych a korektívnych postupov, je tým, čo autor správne charakterizuje: súhrnným označením... nežiadúcich...spoločenských javov (str.20).

Na str. 22 autor uvádza pracovné funkcie a pozície pedagogických pracovníkov vo väzenstve, hoci by stačil odkaz na vnútorné predpisy väzenskej služby, s oprávnenou kritikou absencie funkcie andragóga.

Nadpis 2. kapitoly je až úsmevný: „Zdroje delikvence kriminality a sociálne patologických jevů“, akoby kriminalita nebola delikvenciou. Iné javy ako kriminalitu v texte autor neuvádza, preto je aj otázne zdôraznenie kriminality ako sociálne patologického javu v nadpise kapitoly. Autor sa k vymedzeniu pojmov dostáva až v 3. kapitole (na str. 38) a to bez kritickej analýzy rôznych teórií a pohľadov. Samotná kapitola je súhrnom známych a často prezentovaných teórií kriminality (vrátane českej literatúry) a nové poznanie v žiadnom prípade neobohacujú, nie je však jasný ani ich vzťah k delikvencii..

Pokiaľ predloženú prácu vnímame v kontexte aktuálnej metodológie spoločenskovedných výskumov, je zrejmé, že autor je dobre oboznámený so súčasnou diskusiou i jej prevládajúcimi tendenciami. Ale púhe pritakávanie zavádzaným postupom vo výskumoch a súčasným prevládajúcim spôsobom spracovávaní týchto výskumov môže byť zradné, najmä bez zmienky o validizácii výskumných nástrojov a dát, ktoré vznikli

v odlišných sociálnych ba i historických podmienkach. Otvorená je i otázka reliability, keďže empirické zisťovania prebiehali v rôznych rokoch, niektoré dokonca v r. 2012-2014.

Autor sa odvoláva na osobnostné dimenzie Eysencka, rozhodne by prispelo k jeho zisťovaniu používanie faktorov a nástroje používané k hodnoteniu osobnosti, známe ako 16 faktorový osobnostný model a 16PF dotazník Raymonda Cattela (Cattell, R. B., Eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. (1970). Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire (16PF). New York: Plenum), najcitovanejšieho psychológa 20.storočia. Cattell (1965) nesúhlasil s Eysenckovou teóriou a kritizoval to, že podľa neho nestačia dve dimenzie na charakterizovanie osobnosti jedinca. Je pravdou, že takéto riešenie by patrilo skôr do okruhu pôsobnosti psychológie ako andragogiky.

Významnou hodnotou predloženej práce je kvalitný informačný potenciál a medziodborový prínos empirickej časti. Pri vhodnej úprave by publikovanie tejto časti spisu znamenalo obohatenie pre odbor andragogika. Treba však podotknúť, že odvážne zovšeobecňovanie na celý súbor delikventov v závere (str. 129) je nevyhnutné zdôvodniť, skôr by bolo vhodné toto tvrdenie pokladať za hypotézu.

Záver

Autor týchto riadkov je v rozpakoch, ako posúdiť predkladanú habilitačnú prácu, ktorá vykazuje celý rad nedostatkov a to nielen formálneho charakteru v oblasti citačných noriem.

Práca má výrazne psychologizujúci charakter, takže je otázne, do akej miery spĺňa základné požiadavky, kladené na habilitačnú prácu a habilitačný proces v odbore andragogika. V tomto

odbore neprináša nové vedecké poznatky v dostatočnom množstve. Prácu preto

neodporúčam k obhajobe v rámci habilitačného procesu.

Po jej dopracovaní, predovšetkým v teoretickej časti a nadobudnutí práce charakteru vedeckej štúdie, navrhujem autorovi znova uchádzať sa o udelenie vedecko-pedagogického titulu docent.

Prof. PhDr. Peter Ondrejko, DrSc.

V Bratislave, 24. 1. 2018